

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Mart/March 2021, s. 5: 283-287

Ahmet Bayındır, Ockhamlı William'ın Din Felsefesi. Bursa: Emin Yayınları, 2019. 209 s.

Sümevra TURAN

Araştırma Görevlisi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi Anabilim Dalı
Research Assistant, Tekirdağ Namık Kemal University
Faculty of Theology, Department of Islāmic Philosophy
Tekirdağ, Turkey
skoksal@nku.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8381-7539

DOI: 10.5281/zenodo.4605386

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirmeleri / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 20 Ocak / January 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 19 Şubat / February 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Mart / March 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mart / March 2021

Atıf / Citation: TURAN, S. (2021). Ockhamlı William'ın Din Felsefesi Kitabının Değerlendirmesi. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (Mart 2021): 283-287.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC-ND 4.0

2019 yılında Ahmet Bayındır'ın "Ockhamlı William'ın Din Felsefesi" başlıklı kitabı Emin Yayınları tarafından yayınlanmıştır. 209 sayfadan oluşan bu eser; giriş, iki ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Yazarın doktora tez çalışmasına dayanan bu eser Ockhamlı William'da bilgi ve imkânı sorununa ve Ockhamlı William'ın din felsefesine değinmektedir. 2015 yılından beri Te-kirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görevini sürdüren müellif, din felsefesi konuları üzerine akademik çalışmalar yapmaktadır.

İlk defa Porphyrios'un İsağoji adlı mantık eserinde gündeme getirilen tümeller meselesi, Ortaçağ boyunca düşünürleri meşgul etmiş ve çeşitli akımların oluşmasına sebep olmuş bir konudur. Tümeller meselesi kısaca, tümellerin doğada bulunan gerçek varlıklar mı yoksa zihnimizin ürettiği şeyler mi olduğu sorunsalı ile ilgilenir. Bu tartışma Ortaçağ boyunca teolojik ve metafizik düşüncenin hareket noktası olmuştur. Yazar da tümeller meselesi üzerinden bir Ortaçağ filozofu olan Ockhamlı William'ın din felsefesine dair çıkarımlarda bulunmaktadır.

Yazar, kitabın giriş bölümünde (s.1-20); çalışmasının Tanrı, alem ve insan bağlamında ortaya çıkan epistemolojik, teolojik ve metafizik problemlerle ilgilendiğini belirttikten sonra Ortaçağ boyunca filozofları meşgul eden tümeller meselesini detaylı bir şekilde kaleme almıştır. Yine Ortaçağ boyunca hâkim olan Dominiken ve Fransiskanlar arasındaki çatışmalara ve bir Fransiskan olan Ockhamlı William'ın skolastik düşünceye karşı oluşunu, nominalizmi savunuşunu ve inanç dünyası ile gerçek dünyanın birbirinden ayrılması gerektiğine dair düşüncelerine yer vermiştir (s.3). Yazarın giriş bölümünün sonunda (s.19) Ockhamlı William'ı din felsefesi açısından önemli kılan hususları maddelendirerek anlatması ise okuyucuya kitabın içeriği ve muhtemel seyri hakkında bir ön izlenim oluşturmaktadır.

Yazarın Ockhamlı William'da bilgi ve bilginin imkanından bahsettiği kitabın birinci bölümünde; öncelikle problemin tarihi arka planı oluşturulmuş ve tümeller sorunu tekrar ele alınmıştır. Bu bölümde yazar, aslında bir mantık problemi olan tümellerin teolojik tartışmaları da derinden etkilendiğini ifade ederek betimsel bir üslup ile tümellerin mantıksal statüsünü kaleme almıştır. "Tümel" kavramının sözlük anlamına yer vererek, düşünce tarihi boyunca Platon, Aristoteles, Thomas Aquinas, Gazzâlî, Augustinus, Fârâbî ve İbn Sînâ

gibi çeşitli düşünürler tarafından bu mevzunun nasıl ele alındığını dile getirmiştir (s. 24-52). Tümeller tartışmasının tarihi seyrini tahlil ettikten sonra Ockhamlı William'ın bu konu hakkındaki görüşlerini aktaran yazar, bölüm boyunca hem birincil hem de ikincil literatür kaynaklarına atıfta bulunmuş ve Ockhamlı William üzerine akademik çalışmaları bulunan yabancı yazarların çeşitli makale ve kitaplarından da yararlanmış.

Yazarın, Ockhamlı William'ın epistemolojisini ele aldığı birinci bölümde, "Ockhamlı William'da Bilgi Nedir?" sorusuna cevap aranmıştır. Burada Ockhamlı William'ın tecrübeciliğe inandığını ve Ockhamlı William'ın Ortaçağ'ın felsefe-bilim öncüsü olması gerektiği savunulmaktadır. Duyusal, soyut ve sezgisel bilgi türlerinin William'daki tezahürlerini betimleyen yazar son olarak "Ockham'ın Usturası" adıyla meşhur basitlik ilkesini anlatmaktadır. Burada hem Ockhamlı William'ın kendi eserlerine hem de düşünür hakkında kaleme alınmış eserlere atıflarda bulunularak basitlik ilkesi şu şekilde tanımlanır: "Her şeyin birbirine eşit olduğu bir durumda en basit açıklama, doğruya en yakın açıklamadır." (s.114)

Yazar, kitabın ikinci bölümünde Ockhamlı William'ın din felsefesini ele almıştır. Öncelikle Ockhamlı William'ın teolojiiyi bir bilim olarak görmediğini, filozofun eserlerinden çeşitli alıntularla kanıtlayan yazar, filozofun en nihayetinde fideizme ulaştığını ifade etmektedir. (s.117-119). Yazar bu bölümde filozofun teolojiiyi bir bilim olarak kabul etmeyişiini yine birincil kaynaklara dayandırarak açıklamaktadır.

Ockhamlı William düşüncesinde doğal teolojinin imkansızlığını tahlil ettikten sonra, filozofun Tanrı ve Tanrı'ya dair düşüncelerini ele alan yazar bu bölümde de kitap boyunca olduğu gibi hem birincil hem de ikincil literatür kaynaklarına yer vermiştir. William'a göre, Tanrı'nın nitelikleri bütün mükemmel özellikleriyle vardır ancak akıl bunu ispat edemez (s.140). Yazar, Tanrı'nın ahlaka kaynaklık etmesi sorununa da etraflıca değinmektedir; ahlakın kaynağı problemini Antik Yunan'dan itibaren inceleyen yazar, konunun İslam düşünce geleneğindeki tezahürü olan husn-kubh meselesine değinmekte ve Ockhamlı William'ın bu konuda Eş'ariler ile benzer fikre sahip olduğunu ifade etmektedir. Ancak yazar bu mevzunun ortaya konuş biçimindeki benzerliği bir taklit olarak nitelemenin doğru olmayacağı kanaatindedir. Yazara göre

düşünce evrenindeki evrensellik dolayısıyla fikirlerin ortak zeminde ifade ediliyor oluşu olağan bir durumdur. Yazar, Ockhamlı William'ın Eş'arı anlayışta da olduğu gibi, fiillerin iyilik ve kötülüğünün bizzat fiillerin kendisinden kaynaklanmadığını, fiillerin iyi ya da kötü olarak nitelenmesinin sebebinin ise ilahi yasa olarak kabul edilmesi gerektiğini düşündüğünü aktarmaktadır. Yine Ockhamlı William'a göre Tanrı'nın iradesi ve kudreti birbirinden ayrılmaz; dolayısıyla Tanrı'nın gücünde akli herhangi bir sınır yoktur ve Tanrı dilediğini gerçekleştirebilecek yetkinliğe sahiptir. (s.154-155). Yazar, Ockhamlı William'ı diğer teist filozoflardan ayırmayarak, onun da Tanrı'nın ön bilgisinin, insanın özgür iradesi açısından bir engel teşkil etmediği düşüncesinde olduğunu ileri sürmektedir. Daha sonra i Ockhamlı William'ın Tanrı'nın varlığına dair delilleri, aslında kanıtlanmadıkları gerekçesiyle reddedişini incelemektedir. Ockhamlı, ispat edilen şeyin Tanrı olduğuna emin değildir; o, Tanrı'ya sadece inanılması gerektiğini söyler (s.167-169) diyen yazar Tanrı kanıtlanması hususunda filozofun fideist bir yönelim içerisinde olduğu yönünde bir değerlendirme yapmaktadır.

Yazar kitabın sonuç bölümünde tümeller meselesine ve bu meseleyle birlikte gün yüzüne çıkan epistemolojik ve teolojik tartışmalara atıfta bulunarak kitap boyunca ele alınan konuların kısa bir değerlendirmesini yaparak eseri nihayete erdirir.

Ockhamlı William'ın din felsefesine dair yazılan bir kitapta filozofun hayatından bahsedilmiyor oluşu eleştiri noktalarından biri olabilir. Tabi ki bu durum akademik bir çalışmadan ne beklendiğine bağlı olarak sorun olmaktan da çıkabilir. Ancak Ockhamlı William hakkında Türkçe literatürde tespit edebildiğimiz ilk tez olması hasebiyle yazarın, filozofun hayat hikayesine yer vermemesi, eserin hem konunun daha sağlam bir zemine oturmasını hem de literatüre sağlayacağı katkı bakımından eksik bırakmış görünmektedir. Yine eserin Ockhamlı William'ın Din Felsefesi başlığı taşımasına rağmen, bilgi ve imkânı bölümüne yani filozofun epistemolojisine din felsefesinden daha fazla yer vermesi de dikkat çekicidir. Eserin hacmindeki bu farklılık da dikkate alındığında eser "Ockhamlı William'da Bilgi ve Tanrı Problemi" gibi alternatif bir başlıkla değerlendirilebilir.

Genel olarak bakıldığında akıcı bir üslubu olan kitap, daha önce de belirttiğimiz üzere, yazarın doktora tez çalışmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda incelendiğinde ve kitabın bir ders kitabı mahiyeti taşımaktan çok akademik bir çalışma olduğu göz önüne alındığında eser akıcı bir içeriğe sahiptir. Ancak kitapta bir takım yanlış yazımlar mevcuttur ve bu yazım hataları kitap boyunca tekrar etmiştir. Örneğin yazar Gunnar Skirbekk-Nils Gilje tarafından hazırlanan *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi* başlıklı kitaba her atıf yaptığına "Gunnar Skibekk" şeklinde bir yazım hatası yapmış (s.2, 3, 204) ve bu durum kitabın kaynakçasına kadar devam etmiştir.

Yazarın doktora tezinin gözden geçirilmesiyle oluşmuş bu akademik kitap çalışmasında, Ockhamlı'ya Göre Bilginin İmkânı başlığını taşıyan ilk bölümünde tümeller meselesi anlatılırken Wikipedia'nın "universals" maddesine atıfta bulunması ise dikkat çekicidir (s. 23-24). Yine Ockham'ın Usturası'nı tasvir ettiği bölümde de Wikipedia'ya atıfta bulunmuştur (s.114). Her ne kadar maddeye erişim tarihi verilse de Wikipedia'nın değiştirilebilir bir içeriğe sahip olduğu göz önüne alındığında bu durum akademik bir çalışmanın kıymetini zayıflatır niteliktedir. Yazarın eser boyunca yararlandığı bir diğer internet kaynağı ise Internet Encyclopedia of Philosophy'dir; ancak bu sitede yer alan makalelerin "peer-reviewed" yani hakemli makale olmaları akademik açıdan herhangi bir problem teşkil etmemektedir.

Ockhamlı William'ın Din Felsefesi'nin ele alındığı bu çalışma Ortaçağ felsefesi ve tümeller meselesine ilgi duyan akademisyen ve lisansüstü çalışmalar yapan öğrencilere tavsiye edilebilecek akıcı bir eserdir. Bununla birlikte eserde sade bir dil ve kolay anlaşılır bir üslubun kullanılmış olması, ele alınan konularla ilk defa karşılaşanların da kitaptan yararlanmasını mümkün kılmaktadır.